

16.4.2026

VN/32853/2024

VN/32853/2024

Lainsäädäntöneuvos Riitta Kokko-Herrala

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunto HE 36/2026 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Ehdotetut muutokset ja esityksen tavoitteet

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elintarvikemarkkinalakia sekä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettua lakia.

Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin ostajan oman tuotemerkin suosimisen kielto. Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin myös säännökset, joilla vahvistetaan alkutuottajan ja elintarviketeollisuuden liiketoimintaa koskevien tietojen suojaa ja sekä suojaa sopimuksen tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeettomilta kustannuksilta aiheuttavilta tietovaateilta tavarantoimittajan kustannusrakenteesta ja tuotantotavoista sekä suojaa kaupallisilta kostotoimilta. Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin säännös velvollisuudesta neuvotella heikomman osapuolen pyynnöstä sopimuksen sisällöstä uudelleen poikkeuksellisten olosuhteiden vuoksi. Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin myös säännös, jonka avulla elintarvikemarkkinavaltuutettu voi valvontatoiminnassaan puuttua nykyistä paremmin neuvotteluvoiman väärinkäyttöön.

Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettua lakia muutettaisiin siten, että elintarvikemarkkinavaltuutettu voisi hakea markkinaoikeudelta ostajalle määrättävää kieltä jatkaa neuvotteluvoimaltaan heikompien tavarantoimittajien kannalta kohtuuttoman sopimusehdon tai sopimuskäytännön käyttämistä.

Esityksellä toteutetaan osaltaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman tavoitetta alkutuottajan aseman ja koko elintarvikeketjun tasapainon kehittymisestä nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan Maatalouden tulos- ja kehitysnäkymien parlamentaarisen arviointiryhmän loppuraportissa kuvatulla tavalla.

Esityksen tavoitteena on edistää elintarvikemarkkinan toimivuutta parantamalla heikomman osapuolen suojaa elintarvikemarkkinalla sekä erityisesti maataloustuotteita tai elintarvikkeita myyvän tavarantoimittajan asemaa sopimuskumppanina.

Ehdotettavien säännösten yhteiskunnallisesta tarpeesta

Esityksen lähtökohtana on suojata elintarvikeketjun heikompa osapuolta, joka pääsääntöisesti on tavarantoimittaja eli maataloustuottaja tai elintarvikkeita myyvä elinkeinonharjoittaja. Ostajana on usein kilpailulaissa tarkoitettu määräävässä markkina-asemassa oleva yritys tai alkutuottajaa huomattavasti suurempi elintarviketeollisuudessa toimiva yritys. Elintarvikemarkkinoita koskevien sääntelyhankkeiden tavoitteena on suomalaisen maatalouden toimintaedellytysten ja ruoantuotannon turvaaminen. Tässä keinoina ovat muun muassa elintarvikeketjun toimintaedellytysten ja ruoantuottajien aseman parantaminen elintarvikeketjussa. Alkutuotannon pitkän aikavälin toimintaedellytysten varmistaminen on tärkeää myös huoltovarmuuden kannalta. Elintarvikehuolto tunnistetaan valtioneuvoston päätöksessä huoltovarmuuden tavoitteista (568/2024) kriittiseksi infrastruktuuriksi.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Maa- ja metsätalousministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 30
00023 Valtioneuvosto

Hallituskatu 3 A
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

kirjaamo.mmm@gov.fi

Elintarvikehuollossa koko arvoketjun on toimittava. Elintarvikehuollon turvaamisen perusedellytyksiä ovat kannattava alkutuotanto sekä osaamisen ja jatkuvuuden varmistaminen. Keskeistä on myös alkutuotannon monipuolisuuden ja riittävän laajuuden turvaaminen. Elintarvike- ja päivittäistavara-huollon turvaaminen on myös yksi strategisista tehtävistä valtioneuvoston yhteiskunnan turvallisuus-strategiaa koskevassa periaatepäätöksessä (16.1.2025).

Maatalouden yrittäjätulo on laskenut lähes koko 2000-luvun ajan. Elintarvikeketju ei ole pystynyt ylläpitämään riittävällä tavalla maatalouden kannattavuutta. Elintarvikeketjun toimivuuden parantamiseksi ehdotetaan muun muassa elintarvikemarkkinalain muuttamista. Nyt ehdotetun sääntelyn pääasiallisena tavoitteena on kehittää alkutuottajan asemaa ja koko elintarvikeketjun tasapainoa nykyistä oikeudenmukaisempaan suuntaan. Tavoitteena on parantaa maatalouden tulos- ja kehitysnäkymiä vahvistamalla alkutuottajien ja elintarviketeollisuuden sopimusasemaa suhteessa ostajaan. Samalla vahvistettaisiin myös ruokaturvaa.

Tavarantoimittajan, eli alkutuottajan ja elintarviketeollisuuden, asemaa maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa sopimussuhteen heikompana osapuolena on pyritty viime vuosina parantamaan säätämällä elintarvikemarkkinalaki (1121/2018) sekä useilla aikaisemmillä elintarvikemarkkinalain muutoksilla. Elinkeinotoimintaan nyt ehdotettua vähäisemmin puuttuvat lainsäädäntömuutokset eivät ole ainakaan riittävästi johtaneet tavoiteltuun tulokseen eli heikomman osapuolen aseman vahvistumiseen elintarvikeketjussa.

Esityksessä ei ehdoteta elintarvikkeiden kaupassa käytettävien toimintamallien kieltämistä, vaan maataloustuottajien tai elintarviketeollisuuden taikka sopimussuhteen heikomman osapuolen kanalta kohtuuttomaksi muodostuneiden sopimusehtojen sääntelyä. Tässä mielessä ehdotetulla sääntelyllä voidaan katsoa pyrittävän maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa samankaltaisiin tavoitteisiin kuin lailla elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä tai oikeustoimilain 36 §:n säännöksillä.

Ehdotettavista uusista säännöksistä

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksessa ehdotetaan säännöksiä, jotka koskevat sopimusehtojen ja sopimuskäytäntöjen hyväksyttävyyttä. Elintarvikemarkkinalain 1 §:n mukaan elintarvikemarkkinalain säännöksiä sopimusehdoista sovelletaan myös sopimuskäytäntöihin.

Esityksessä ehdotetaan elintarvikemarkkinalakiin lisättäväksi uusi säännös 1 b § lain tarkoituksesta, jonka mukaan elintarvikemarkkinalain tarkoituksena on suojella maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden kaupassa heikommassa asemassa olevaa osapuolta kohtuuttomilta sopimusehdoilta ja kauppataivoilta sekä turvata elintarvikemarkkinan toimivuutta ja edistää sen tervettä kehitystä. Pykälää käytettäisiin ohjaamaan elintarvikemarkkinalain muiden säännösten tulkintaa. Elintarvikemarkkinan terve kehitys on laajempi käsite kuin toimiva kilpailu elintarvikemarkkinalla. Toimivan kilpailun lisäksi tarvitaan myös ruokaketjun kaikkien osapuolten kohtuullisten toimintaedellytysten turvaamista myös sopimusoikeudellisin keinoin.

Esityksessä ehdotetaan elintarvikemarkkinalakiin lisättäväksi uusi säännös 3 a § neuvottelut poikkeuksellisten olosuhteiden johdosta, joka velvoittaisi sopimussuhteen vahvemman osapuolen neuvottelemaan sopimuksen muuttamisesta heikomman osapuolen pyynnöstä, jos sopimusta tehtäessä vallinneet olosuhteet muuttuvat poikkeuksellisesti. Hallituksen esitystä valmisteltaessa erityisesti alkutuottajat toivat esiin, että markkinatilanteen muuttuessa sopimuksia on vaikea muuttaa. Poikkeuksellisilla olosuhteilla tarkoitettaisiin sellaisia olosuhteita, joita sopimuksen heikompi osapuoli ei ole voinut kohtuudella ottaa huomioon sopimusta tehtäessä. Tällaisia olosuhteita olisivat sellaiset olosuhteet, joiden toteutuminen sopimussuhteen aikana on hyvin yllättävää ja epätodennäköistä. Esimerkkeinä tällaisista yllättävistä olosuhdemuutoksista ovat koronapandemian puhkeaminen sekä sadon tuhoutuminen tai olennainen väheneminen ilmastomuutoksen aiheuttamien sään ääri-ilmiöiden vuoksi. Kyse on sellaisista olennaisista ja ennalta-arvaamattomista olosuhdemuutoksista, joihin varautuminen ennalta olisi hyvin vaikeaa. Säännöksen noudattamatta jättämiseen ei kytkettäisi hallinnollisia seuraamuksia. Elintarvikemarkkinavaltuutettu voisi tarvittaessa avustaa elintarvikemarkkinalain 9 §:n nojalla sovinnon saavuttamista.

Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin uusi 4 a § neuvotteluvoiman väärinkäyttö, joka kieltäisi ostajaa käyttämästä neuvotteluvoimaltaan merkittävästi heikompien tavarantoimittajien kannalta kohtuutonta sopimusehtoa. Ehdotettava 4 a § täydentää voimassa olevaa elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä annettua lakia (1062/1993) niin sanottua yrittäjänsuojalakia, joka yleislakina

soveltuu toimialasta riippumatta. Yrittäjansuojalain soveltaminen elintarvikemarkkinalla esiintyviin ongelmiin edellyttäisi sen tapauskohtaista tulkintaa. Ensinnäkin olisi otettava tapauskohtaisesti kantaa siihen, mikä on sopimuksen heikompi osapuoli. Lisäksi olisi otettava tapauskohtaisesti kantaa siihen, onko kyseessä sellainen heikomman osapuolen asemaa heikentävä tilanne, että sopimusehtoa voidaan pitää kohtuuttomana.

Elintarvikemarkkinalakiin olisi tarpeellista ottaa yleissäännös, jossa säädettäisiin täsmällisesti siitä, että tavarantoimittajat ovat sopimussuhteen heikompi osapuoli, jos tietyt elintarvikemarkkinalle tyypilliset olosuhteet ovat käsillä. Lisäksi elintarvikemarkkinalain uudessa yleislausekkeessa säädettäisiin siitä, mitä nämä edellä tarkoitetut olosuhteet olisivat. Tavarantoimittajat saisivat suojaa kohtuuttomilta sopimusehdoilta nimenomaisesti silloin, jos nämä olisivat neuvotteluvoimaltaan merkittävästi ostajaa heikompia. Lainsäätäjä olisi siis jo ottanut kantaa siihen, että tavarantoimittajat ovat sopimussuhteen heikompia osapuolia sekä siihen, että tätä arvioitaisiin nimenomaisesti neuvotteluvoiman eron kautta. Elintarvikemarkkinalain yleissäännöksessä säädettäisiin myös siitä, miten neuvotteluvoimaa tulee arvioida. Elintarvikemarkkinalain yleissäännös olisi siis yrittäjansuojalakia täsmällisempi säännös, jossa jo lainsäätäjä on ottanut kantaa seikkoihin, jotka yrittäjansuojalakia sovellettaessa edellyttäisivät tapauskohtaista tulkintaa. Elintarvikemarkkinalain yleissäännös olisi näin ollen sekä valvojana toimivan elintarvikemarkkinavaltuutetun että elintarvikemarkkinalla toimivien elinkeinonharjoittajien kannalta yrittäjansuojalakia täsmällisempi säännös, joka lisäisi oikeusvarmuutta. Säännös myös täydentäisi kilpailulain säännöksiä määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Elintarvikemarkkinavaltuutettu voi hakea markkinaoikeudelta kieltoa jatkaa tai uusia 4 a §:n vastaisen sopimusehdon käyttämistä. Lisäksi valtuutettu voisi antaa säännöksen rikkomisen johdosta huomautuksen.

Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin myös uusi 4 b § kielto edellyttää tiettyjä tietoja, joka kieltäisi ostajaa käyttämästä sopimusehtoa, jonka perusteella ostaja voi vaatia tavarantoimittajaa antamaan ostajalle sellaisia tietoja teknisestä ohjeestaan, reseptiikastaan, kustannusrakenteestaan tai tuotantotavoistaan, joita ostaja ei tarvitse sopimuksen tarkoituksen toteuttamiseen tai täyttääkseen kansallisessa tai Euroopan unionin lainsäädännössä säädetyt vaatimukset tai sellaiset tuotantotapoja koskevat vaatimukset, joihin ostaja on nimenomaisesti sitoutunut. Hallituksen esitystä valmisteltaessa alkutuottajat ja elintarviketeollisuus toivat esiin tarpeen säädellä sopimussuhteessa ostajalle luovutettavia tietoja tavarantoimittajan neuvotteluaseman vahvistamiseksi, liiketoimintaa koskevien tietojen suojelemiseksi ja tietojen hallinnoinnista aiheutuvien tarpeettomien kustannusten välttämiseksi. Jos ostaja rikkoisi 4 b §:ää elintarvikemarkkinavaltuutettu voisi antaa ostajalle huomautuksen, asettaa oman kiellon, antaa julkisen varoituksen tai hakea seuraamusmaksun määräämistä markkinaoikeudelta.

Elintarvikemarkkinalakiin lisättäisiin uusi säännös 4 c § ostajan oman tuotemerkin suosimisen kielto. Pykälän 1 momentti velvoittaisi ostajan ottamaan huomioon tavarantoimittajan ostajalle myymiin tuotteisiin liittyvät edut silloin, kun maataloustuotteet kilpailevat ostajan omalla tuotemerkillä myytävien maataloustuotteiden kanssa sekä silloin, kun elintarvikkeet kilpailevat ostajan omalla tuotemerkillä myytävien elintarvikkeiden kanssa. Säännöstä sovelletaan silloin, kun ostajalla on niin sanottu kaksoisrooli tavarantoimittajan tuotteiden ostajana ja samalla myös tavarantoimittajan kilpailijana. Tällaisessa tilanteessa ostajan edun mukaista ei aina ole tehdä toimenpiteitä kilpailevien tuotteiden menekin edistämiseksi. Säännös ei edellytä sitä, että ostajan on kohdeltava menekin edistämiseksi tavarantoimittajalta hankkimiaan tuotteita täysin samojen periaatteiden mukaisesti kuin omalla tuotemerkillä (jatkossa PL-tuotteita) myytäviä tuotteitaan. Ostaja saa myös edelleen kilpailla hinnalla. Säännös ei rajoita PL-tuotteiden myyntiä ja valmistusta. Se ei myöskään rajoita PL-tuotteiden määrää valikoimissa. Sääntely ei sisällä prosenttirajoja eikä tuoteryhmäkohtaisia kattoja. Se ei estä kauppaa kehittämästä PL-valikoimaa normaalisti. Kauppa saa edelleen lanseerata uusia PL-tuotteita sekä innovoida ja tehdä yhteistyötä valmistajien kanssa. Pykälän 3 momentti kieltäisi ostajaa sitomasta tavarantoimittajan toimitussopimusta siihen, että tavarantoimittaja valmistaa tai toimittaa tuotteita myös ostajan omalla tuotemerkillä myytäväksi. Jos ostaja rikkoisi 4 c §:ää elintarvikemarkkinavaltuutettu voisi antaa ostajalle huomautuksen tai kiellon jatkaa tai uusia säännöksen vastaista menettelyä. Lisäksi valtuutettu voi antaa 4 c §:n 3 momentin rikkomisesta julkisen varoituksen.

Ehdotettava 4 c § on tarpeellinen tavarantoimittajien aseman vahvistamiseksi elintarvikemarkkinalla. Kaupan omien merkkien myyntiosuuden voimakas kasvu voi myös johtaa brändituotteiden valikoiman supistumiseen, kilpailun vähentymiseen ja kaupan hintatason nousuun pidemmällä aikavälillä. Tällä olisi haitallisia vaikutuksia kuluttajille. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksen mukaan myytävien tuotteiden hintamarginaalit eli osto- ja myyntihintojen erot ovat suomalaisissa

päivittäistavarakaupoissa viime vuosina kasvaneet sekä kaupan omissa merkeissä että brändituotteissa, mutta nousu on ollut suurempaa kaupan oman merkin tuotteissa. Lisäksi vaikka kaupan omien merkkien osuus myynnistä on pysynyt pitkään melko vakiona, on niiden valikoima kasvanut nopeasti noin neljänneksellä, kun taas muiden tuotteiden lukumäärä on pysynyt melko lailla samana. Kaupan omilla tuotemerkeillä on merkittävä vaikutus päivittäistavarakaupan kilpailutilanteeseen. Ne vaikuttavat tuotekehitykseen, valikoimakehitykseen ja hinnoittelustrategioihin, ja ne ovat todennäköisesti jatkossakin tärkeä osa päivittäistavarakaupan strategiaa kannattavuuden parantamiseksi ja tuotetarjonnan erottamiseksi. Toimivan kilpailun ja kuluttajan valinnanvapauden kannalta on olennaista, että kilpailu ostajan oman tuotemerkin ja tavarantoimittajan tuotteiden välillä tapahtuu tasapuolisin ja reilu in ehdoin.

Lisäksi esitetään niin sanotusta kosto-olettamasta säättämistä elintarvikemarkkinalain 2 e §:n kaupallisten kustotoimien kiellon yhteydessä. Voimassa olevan 2 e §:n mukaan ostaja ei saa poistaa tuotteita valikoimasta, vähentää tilausmääriä tai lopettaa tavarantoimittajalle tarjoamiaan palveluja taikka muutoin toteuttaa tai uhata toteuttaa kaupallisia kustotoimia tavarantoimittajaa vastaan sen vuoksi, että tavarantoimittaja käyttää sopimusperusteisia tai lakisääteisiä oikeuksiaan, saattaa asian viranomaisen käsiteltäväksi tai tekee yhteistyötä viranomaisen kanssa. Pykälään lisättäisiin uusi 2 momentti, jonka mukaan, jos elintarvikemarkkinavaltuutettu tai tuomioistuin voi asiaa käsiteltäessä esitettyjen seikkojen perusteella olettaa, että ostaja on toteuttanut tai uhannut toteuttaa kaupallisia kustotoimia, ostajan on kumotakseen tämän oletuksen osoitettava, että ostaja ei ole rikkonut 1 momentissa säädettyä kaupallisten kustotoimien kieltä. Mitä 2 momentissa säädetään, ei sovelleta elintarvikemarkkinalain 11 §:ssä tarkoitetun julkisen varoituksen antamiseen eikä 12 a §:ssä tarkoitetun elintarvikemarkkinoiden seuraamusmaksun määräämiseen.

Kosto-olettaman tavoitteena on rohkaista tavarantoimittajia vetoamaan lakisääteisiin ja sopimusperusteisiin oikeuksiinsa nykyistä enemmän sekä vahvistaa säännöksen ennaltaehkäisevää vaikutusta. Hallituksen esityksen valmistelun aikana on esitetty alkutuottajien ja elintarvikemarkkinavaltuutetun taholta, että alkutuottajat eivät kaupallisten kustotoimien pelossa uskalla riittävästi vedota lakisääteisiin tai sopimusperusteisiin oikeuksiinsa, mikä vähentää voimassa olevan sääntelyn elintarvikemarkkinan toimivuutta parantavaa vaikutusta. Ehdotus lisäisi tavarantoimittajien luottamusta siihen, että kaupallisista kustotoimista ilmoittaminen johtaa todennäköisesti myös ostajaa koskeviin hallinnollisiin seuraamuksiin. Korkea näyttökynnys on estänyt epäkohtien esiin tuomista. Ehdotuksella tavoitellaan sopimussuhteen heikomman osapuolen eli tavarantoimittajien oikeusturvan parantamista.

Elintarvikemarkkinoiden seuraamusmaksu

Esityksessä ehdotetaan, että uusi 4 b § eli kielto edellyttää tiettyjä tietoja lisättäisiin niiden säännösten joukkoon, joiden rikkomisesta voidaan määrätä elintarvikemarkkinan seuraamusmaksu. Elintarvikemarkkinan seuraamusmaksu on rangaistusluonteinen hallinnollinen sanktio. Perustuslakivaliokunta on katsonut rangaistusluonteisen hallinnollisen seuraamusmaksun määräämiseen sisältyvän merkittävää julkisen vallan käyttöä (PeVL 49/2017 vp, PeVL 14/2013 vp, PeVL 57/2010 vp, PeVL 55/2005 vp ja PeVL 32/2005vp).

Hallinnollisille sanktioille on oltava painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 23/1997 vp). Suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko sanktiointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi ja onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttavalla tavalla kuin teon säättämällä rangaistavaksi (PeVL 23/1997 vp). Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, että hallinnollisia sanktioita koskevan sääntelyn tulee täyttää oikeasuhtaisuuden vaatimukset (PeVL 28/2014 vp ja PeVL 15/2014 vp). Seuraamusmaksun tulee olla oikeassa suhteessa teon laatuun tai sen haitallisuuteen nähden.

Elintarvikemarkkinalaissa on huomioitu nämä seikat siten, että seuraamusten tyyppi ja määrä määräytyvät teon vakavuuden mukaisesti. Havaittuihin rikkomuksiin puuttumisen lähtökohtana on voimassa olevan lain mukainen neuvottelu. Vähäisistä rikkomuksista voisi seurata huomautus ja vakavammista julkinen varoitus ja vasta viime kädessä seuraamusmaksu. Julkisen varoituksen antaminen ja seuraamusmaksun määrääminen edellyttää ostajan tahallisuutta tai huolimattomuutta.

Sanktioista säädettyäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota sääntelyn tarkkarajaisuuteen sekä sanktioiden kohteena olevien oikeusturvaan (PeVL 49/2017 vp). Laista tulee käydä nimenomaisesti ilmi, minkä lainsäädännön vastaisista teoista tai laiminlyönneistä voi olla seuraamuksena sanktio. Sanktioitavat teot ja laiminlyönnit on lisäksi laissa luonnehdittava niiden yksilöimiseksi (PeVL 60/2010 vp, PeVL 57/2010 vp, PeVL 11/2009 vp ja PeVL 12/2006 vp). Erityisen tärkeää on, että säännökset antavat sääntelyn kohteena oleville riittävän ennustettavuuden sanktioiden määrittämisestä. Ehdotettavista uusista kieltonormeista 4 b §:ä on säännöksenä riittävän täsmällinen, jotta sen rikkomisesta voitaisiin määrätä seuraamusmaksu.

Tietovaateita koskevan 4 b §:n rikkominen on myös luonteeltaan tavarantoimittajan liiketoiminnalle hyvin haitallista. Vakavaa vahinkoa voi aiheutua esimerkiksi tavarantoimittajan kustannusrakenteen liiallisesta paljastumisesta, sillä tämä on omiaan heikentämään tavarantoimittajan asemaa ostajan kanssa käytävissä neuvotteluissa. Sopimuksen tarkoituksen toteutumisen kannalta tarpeettomien tietojen vaatiminen voi aiheuttaa tavarantoimittajalle merkittäviäkin lisäkustannuksia ja hallinnollista taakkaa. Elintarviketeollisuudessa reseptiikan siirtyminen ostajan tietoon, saattaa johtaa tuotteiden kopioimiseen. Tämä vähentää elintarviketeollisuudessa kannusteita uusiin tuoteinnovaatioihin.

Seuraamusmaksujen suuruuden perusteena on kaupan pidettyjen tuotteiden vuosittainen arvo, mikä osaltaan varmistaa oikeasuhtaisuuden vaatimuksen toteutumisen ja toisaalta ennalta ehkäisevyyden. Seuraamusmaksun suuruuden osalta huomioidaan myös rikkomuksen laatu ja laajuus, moitittavuuden aste sekä kesto aika.

Seuraamusmaksua ei voida määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa tai jota vastaan samasta teosta nostettu syyte on tuomioistuimessa lainvoimaisesti ratkaistu.

Ehdotuksen vaikutuksista

Ehdotettavat säännökset kohdistuisivat elinkeinonharjoittajiin. Säännöksiä sovelletaan silloin, kun tavarantoimittaja on liikevaihdoltaan ostajaa pienempi ja ostajan liikevaihto on vähintään kaksi miljoonaa euroa. Käytännössä elintarviketehtyjen ostajat ovat pääosin tätä merkittävästi suurempia toimijoita kuten määräävässä markkina-asemassa olevia päivittäistavarakaupan yrityksiä tai elintarviketeollisuudessa toimivia yrityksiä.

Alkutuottajien asemaan esityksellä on kokonaisuutena myönteinen vaikutus. Esimerkiksi alkutuottajien kustannusrakennetta ja tuotantotapoja koskevien tietojen tarpeeton edellyttäminen sopimussuhteessa aiheuttaa alkutuottajille tarpeettomia kustannuksia ja heikentää tavarantoimittajan neuvotteluvoimaa suhteessa ostajaan. Siksi tietojen edellyttäminen nyt ehdotetaan säänneltäväksi.

Myös PL-säännöksen arvioidaan vahvistavan osaltaan alkutuottajien asemaa. Erityisesti hedelmä-, vihannes- ja avomaakasvituotannossa on pääasiassa pieniä tiloja ja tuotteiden pakkaamoita, joiden neuvotteluasema markkinoilla on heikko. PL-tuotteiden kasvavan osuuden on koettu heikentävän entisestään tuottajien neuvotteluasemaa, laskevan sopimushintoja ja heikentävän kannattavuutta. Alkutuottajien kannalta on haitallista, jos PL-tuotteiden valmistus jättää jalostajalle heikomman katteen kuin brändituotteiden valmistus.

Lihan- ja maidontuotanto on pääosin sopimustuotantoa, jossa maa- ja metsätalousministeriön järjestämien kuulemisten perusteella esiintyy myös epäkohtia, jotka olisivat korjattavissa muuttamalla sopimusehtoja ja -käytäntöjä. Tämä voisi parantaisi osaltaan tuotannon kannattavuutta ja investointihalukkuutta. Alkutuotannon kannattavuuteen vaikuttaa välillisesti myös elintarviketurvitysten tuotteistaan saama hinta ja sopimuskäytännöt.

Elintarviketeollisuuteen esityksellä arvioidaan olevan kahdensuuntaisia vaikutuksia. Toisaalta laki edellyttää aikaisempaa tasavertaisempaa ja reilumpaa sopimussuhdetta alkutuottajiin, mikä voi heijastua teollisuuden kustannusten nousuna. Toisaalta esitys velvoittaisi ostajaa aikaisempaa paremmin huomioimaan tavarantoimittajien heikon aseman suhteessa kauppaan ja noudattamaan reiluja kauppatapoja.

Kaupan osalta esityksellä pyritään tasapainottamaan neuvotteluvoimaa elintarvikeketjussa. Suomen vähittäiskauppamarkkina on hyvin keskittynyt kahden vahvan, määräävässä asemassa olevan kauppaketjun hallitessa markkinaa. Esityksellä ei arvioida olevan merkittävää taloudellista vaikutusta tukku- ja vähittäiskaupalle ja kaupan nähdään hyötyvän elinvoimaisesta alkutuotannosta ja elintarviketeollisuudesta. Esityksellä ei myöskään nähdä olevan negatiivisia vaikutuksia Suomen vähittäiskauppamarkkinoilla toimiviin markkina-asemaltaan pienempiin kauppaketjuihin, joilla on tuotevalikoimassaan tarjolla laajasti PL-tuotteita. Esityksen vaikutukset vähittäis- ja tukkukaupalle voivat merkitä sääntelyn lisääntymistä. Kaupan kannalta sääntelyn lisääminen voi rajoittaa kaupan toimintavapautta ja lisätä kustannuksia, mutta vaikutukset ovat hallittavissa.